

Recension i Hufvudstadsbladet, kultursidan. 5.4.1997.

Av Tuva Korsström

Med Svenskfinlands Kapuscinski i kontrasternas Sibirien

*Magnus Londen: Till världens ände, Resor i
Sibirien. 254 s. Söderströms 1997.*

Varför just Sibirien? Kunde den unge mannen inte ha ödat sin energi på något intressantare, undrar jag litet misstänksamt när jag får debuterande Magnus Londens bok *Till världens ände* i min hand. Fotot på pärmen förstärker mina fördomar om Sibirien: ett ödsligt snölandskap med trista träbaracker i bakgrunden.

Efter ett tjugotal sidor är jag fullständigt fascinerad av Sibirien. Och Magnus Londens reseskildring har ett sug som håller sig genom hela boken. Hans litteraturförteckning visar att han är grundligt påläst. Vid sidan av klassiker som Tjechovs *Sachalin* skildring från 1895 och Kai Donners *Bland samojeder i Sibirien* från 1922 och sentida skildrare som Ryczard Kapuscinski, Ulla-Lena Lundberg och Kristian Petri står sig *Till världens ände* förvånansvärt bra. Det är en omsorgsfullt utarbetad, journalistiskt och språkligt professionell bok.

Systemet som försvann

Bokens främsta energikälla är naturligtvis reslusten, den befängda drift som jagat alla dessa resenärer ständigt vidare och längre in i de gudsförgätna trakterna. I Londens fall rör det sig om två resor, den första 1992 i sällskap med ett heroiskt pojkgång, den andra 1995 tillsammans med två flickor. Resesällskapet är inte helt ovidkommande och det ger helt olika tonfall åt de två resorna.

Resan 1992 företas företrädesvis med den ökända BAM-järnvägen, ända fram till Sachalin och Kurilerna, bokstavligen världens ände.

Sovjetimperiet har rasat. I ruinerna av det som en gång var ett nyckfullt men ändå betryggande system sitter åldrande före detta sovjetmedborgare och grunnar på svikna löften. De yngre anpassar

sig. Med förbluffande snabbhet etablerar sig maffian och fixarna, den fria marknadens förelöpare.

BAM-järnvägen finns kvar som ett monument över den framstegstro som ännu på 70-talet präglade Sovjetimperiet, kantad av förstörd natur och söndervittrande betongkulisser.

Den nyckfulla men benhårda byråkratin, den tsaristiska och den sovjetiska, finns också kvar. Efter oändligt stämplande och köande kommer killarna till den legendariska fångön Sachalin och till sagornas öar, Kurilerna.

På den yttersta udden av världens ände lämnar vi dem, liggande med näsan över ett klippstup med Stilla havet dånande nedanför sig.

Jakuter och burjater

Här går boken på sätt och vis av på mitten, genom att resan med det tuffa pojkgänget slutar och en ny, helt annorlunda resa börjar.

Den börjar i ångestens tecken, i staden Magadan som engång var centrum för Stalins Gulag. Efter diktatorns död förvandlades detta Sovjets Auschwitz till ett exemplariskt centrum för Sibirienforskningen. I slutet av 80-talet drabbades det välmående samhället av sanningen om lägren. 1995 är ämnet inte intressant längre, men kriget i Tjetjenien vill man heller inte tala om.

Londen och flickorna ger sig ut på en äventyrlig färd längs bergsvägen Kolymskaja trassa med galningen Viktor som chaufför och guide. Och så öppnar sig det väldiga Jakutien, eller Sacha som den lokala befolkningen benämner sitt land.

Den andra resan präglas av vad man kunde kalla Sibiriens indianer, dess urinvånare som i tiderna berövats sitt land under former som för tankarna till conquistadorerna och erövringen av Vilda västern. Jakutien, ja hela Sibirien, sågs av ryssarna som en potentiell skattkammare fylld med guld, diamanter och dyrbara skinn. Urbefolkningen var ett nödvändigt ont.

"De blodigaste och långvarigaste striderna utkämpades i Rysslands mest avlägsna hörn på Tjuktjerhalvön och Kamtjatka, under hela 1700-talet. För att erövra Kamtjatka krävdes krig i femtio år, och när ursprungsfolken insåg att de slaktades som djur varje gång de försökte göra motstånd började de begå självmord en masse. Det innebar att tsarens män i området fick en ny uppgift. Nu skulle de

förhindra ursprungsfolken från att ta livet av sig. Det behövdes ju någon som skulle fånga sobeln," skriver Londen.

Jakuterna, som av forna tiders resenärer och av senare tiders deportationsfångar beskrivits som arktiska vildar, boende i dyngkåtor, blir för Londen och hans väninnor en förtjusande bekantskap. Det är med saknad de lämnar sina lätt alkoholiserade men hjärtliga värdar i ett av de många gästfria sibiriska hem där de med största självklarhet kunnat övernatta.

Förälskad i Sibirien

Också den andra resan slutar i paradisiska landskap, på flodbåtstur längs Lena och på ön Olhon i Bajkal-sjön. Denna burjaternas ö var en gång hemvist för en märklig blandning av lamaism och schamanism, som utrotades av Stalin. I dag försöker burjaterna, liksom jakuterna och de andra ursprungsfolken, återuppliva sin kultur och sin historia.

Magnus Londen bygger upp bokens struktur på kontraster och polariteter. Det innebär att spänningen alltid finns där mellan de olika element som löper likt trådar genom berättelsen.

Beskrivningarna av platser och människor varvas med historisk dokumentation, med reflektioner över samhälle, politik, resandets filosofi, resällskapet och berättarjaget. Av stora förebilder i genren som Kapuscinski och Chatwin har Londen lärt sig att våga skriva i jag-form, att göra sin berättelse personlig.

Till slut är läsaren lika förälskad i Sibirien som berättaren. Eller är det i själva verket berättarens humoristiska, pojktaktiga röst som vi förälskat oss i?

Tuva Korsström

tuva.korsstrom@hbl.fi